

Kitap Tanıtımı | Book Reviews

International Journal of Mardin Studies
(IJMS), 2023, 4(2), s. 117-119.

Ekrem AKMAN
1262 / 1845 Yılı Siverek Kefalet Defteri
(Kitap Tanıtımı / Book Reviews)

Yüksek Lisans Öğrencisi Remziye AKTAŞ ÖZYİĞİT

Ekrem Akman, *1262/ 1845 Yılı Siverek Kefalet Defteri*, (İstanbul: Kriter Yayınevi, 2020, 259 sayfa, ISBN: 9786257130431).

Kefalet terimi, hukuku içine alan yargı ve ticaret kapsamında, kişilerin kendini güvence altına aldığı Arapça kökenli fikhî bir kelime olarak karşımıza çıkmaktadır. Maddi borcu ve şahısların birbirine kefil olması ile oluşan bu iki çeşit toplumsal yargıyı düzenleyerek, kefalet sistemi uygulanmaktadır. Kefalet defterlerinin tutulmasında ki amaç, öncelikle toplumsal sorumluluk ve düzeni sağlamakla beraber kamu güvenliği oluşturup özellikle vatandaşlık görevlerinin yerine getirilmesini güvence altına almaktır. Bu bağlamda, toplumsal huzur ve asayışı güvence altına almak amacıyla kefalet başvurulmuştur. Osmanlı Devleti'nde de Tanzimat öncesinde belli belirsiz bazı kabile veya bölgelerde kefalet sisteminin uygulandığını görülmektedir. Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile bu belirsizlik en aza indirgenmiş, kurumsallaşan devlet mekanizmasıyla beraber şehir merkezlerinin de ötesine geçip köylere kadar birçok kazada sayımlar yapılarak kefalet kayıtları tutulmuştur. Kişilerin vergi, askerlik durumu, suç sayılacak durumların ortaya çıkmaması adına bireyler birbirine kefil sayılmıştır. Kefalet defterlerindeki bu kayıtlar, günümüze kadar gelmiş olup Devlet Arşivleri içerisinde araştırmacılara sunulmaktadır.

Tarihçi Doç. Dr. Ekrem AKMAN tarafından yapılan çalışmada 1262/1845 yılı Siverek Kefalet Defteri'nin transkripsiyonu ve defter verileri bağlamında Siverek'in demografik, sosyal ve meslek dağılımı olarak kısmen ekonomik değerlendirmesi yapılmıştır. Eser içerisinde giriş, üç ana bölüm, belgelerin orijinal nüshaları ve transkripsiyon ile kaynakça bulunmaktadır.

Eserin birinci bölümünde "Osmanlı Kefalet Sistemi" başlığı altında, öncelikle kefalet sözcüğü kelime manası itibariyle açıklanmakta olup söz konusu bu hukuk muamelesinin İslam öncesindeki topluluklar tarafından da kullanıldığı belirtilmiştir. Sosyal yaşamın adeta düzenleyicisi, toplumun kontrol mekanizması olarak görülen kefalet konusu inceledikten sonra Devlet Arşivlerinde nüfus defterleri serisi içinde yer alan BOA. NFS. d.2706 ve BOA. NFS. d.2707 kodlu 'Siverek Kefalet Defterinin' fiziki özelliği, içeriği ve defterlerin diğer özellikleri tanıtılmıştır. Çalışmada, kefalet yoklamalarının tahrirlerle ve diğer nüfus sayım defterleriyle ilişkisi ve farkları ortaya konmuştur. Nüfus sayımları, Farslardan, Romalılara sonrasında kurulan İslam Devletlerinin askeri insan kaynakları ve vergi gelirlerini anlamak açısından oldukça önemlidir.

1835 senesinde Siverek kazasında kapsamlı olarak yapılan ve kadınların sayılmadığı sadece erkeklerin yazıldığı nüfus sayımından bir müddet sonra bir güvenlik aracı olarak kefalet sisteminin takibini sağlamak üzere kefalet yoklamalarını gösteren kefalet defterleri düzenlenmiştir. Ahalinin kefaletle bağlanarak birbirinden sorumlu olmasını sağlayan bu sistem devlet otoritesine halkın ortak olmasını, ahalinin birbirinin hareket ve davranışlarından sorumlu olmasını sağlama çabası olarak görülmüştür. Yazarın ifadesiyle "Osmanlı Klasik döneminde gerektiğinde yerel olarak başvurulmuş kefalet sistemi Tanzimat sonrasında kurumsal hale gelmiştir. Daha önce belli bir yerde cemaat/grup merkezli başvurulmuş kefalet mekanizması bu dönemde tüm Osmanlı coğrafyasındaki kasaba ve köylerde kefalet tahrirleri/sayımları yapılarak kurumsallaşmıştır. Vergi, askerlik, kaçakçılık, ruhsatsız silah taşımamak, suçluların yardım ve yataklık etmemek ve onları hükümet güçlerine ihbar ve teslim etmek üzere tüm ahali sayılarak birbirlerine kefil yapılmışlardır."

Gerek nüfus gerekse kefalet yoklamalarında, yükümlülük altına girmek istemeyen yetişkin erkeklerin, bu sayımlardan kaçmak ve kayıt altına alınmamak için firar ettiklerini

kayıtlardan görmek mümkündür. Bunlar defterde firar etmiş, gurbete gitmiş gibi ifadelerle belirtilmiştir. Yazarın ifadelerine göre Siverek'te yapılan bu kapsamlı kefalet uygulamasında, sadece ordunun ihtiyaç duyduğu eli silah tutan, vergi verebilecek erkek bireyler değil aynı zamanda çocuk ve yaşlılar da sayıma dâhil edilmiştir. Siverek Kefalet Defteri'nde kişilerin yaşı, askerliğe yetkinlik durumu, mesleği/ zanaatkârlığı varsa çocukları ve eşkâlini tanımlayacak kısa ifadelere de yer verildiği bilinmektedir. Bu sayımlara ek olarak edinilen bilgilerin toplamında mahallelerin nüfus yapısı hakkında bilgileri ortaya koymak mümkündür. Mahalle yönetiminde ilk aşamada görevli olan kişi imamlardı. Mahalleye yeni yerleşecek kişilerin mutlak surette kefil bulması, imam aracılığıyla sağlanır ve şahsa dair esas bilgiler kayıt altına alınır. Kimlerin nerede, hangi evde yaşadığı, kişinin ev ahalisi ve hatta ekonomik durumu dahi nezdinde bilinmesi ve ondan onay alınması esas olmaktadır. Çünkü kişiler birbirine, imam ise hepsine kefil olmaktadır. Bu durum Tanzimat'ın ilanına kadar devam etmiştir. Fermanın ilanı ile imamların yerine mahalleden sorumlu olacak muhtarlar idari anlamda güç ve nüfus unsuru oluşturmuştur. Uygulama ilk olarak İstanbul sonrasında Kastamonu ve diğer taşralarda işlevsellik kazanmıştır.

Siverek'teki mahalle ve köylerde yaşayan halk içinde Ermeni, Süryani ve Hristiyan gibi farklı mezheplerdeki insanlar da kendi aralarında birbirine kefil olup sorumlu tutulmuştur. Kitapta nüfus sayımı verilerine göre köylerdeki müslim-gayrimüslim oranı ve bunların yaptığı meslekler tablolarla ayrıntılı şekilde gösterilmiştir. Ayrıca Tanzimat'la beraber can ve mal güvenliğinin devletin temel ehemmiyetli mevzusu olması, beraberinde bu durumun kefalet sözleşmesine olan yansımaları ve bu sözleşmenin halk nezdindeki temsilcileri hatta uygulamadaki yükümlülükleri, yazar eserinde ayrıntılı olarak dönemin metinlerini esas alarak okuyucuya göstermiştir.

Eserin ikinci kısmında Siverek kazasına ait BOA. NFS. d.2706 ve BOA. NFS. d.2707 no'lu Kefalet Defterleri transkripsiyonu yapılarak tablolar halinde okuyucuya sunulmuştur.

Eserin üçüncü kısmında önceki aşamada transkripsiyonu yapılmış belgelerin orijinal metinleri verilerek yazar tarafından okuyucu ana belgelerle buluşturulmuştur.

Sonuç olarak, 1845 yılına ait Siverek Kefalet Defteri'nin transkripsiyonu yapılmış, sadece Siverek ve kazalarına dair değil Osmanlı dönemindeki kefalet sisteminin şehrin ve mahallerin güvenliğine katkıları yalın, anlaşılabilir ve bütünlük içinde ele alınmıştır. Adı geçen kefalet defterleri, Siverek kazasının 1845 yılındaki demografik ve toplumsal yapısına ilişkin veriler sunması açısından önemlidir.

Remziye AKTAŞ ÖZYİĞİT

Mardin Artuklu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
Tarih Ana Bilim Dalı, Yakınçağ Bilim Dalı, Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi,
e-mail: rmzymrv.1@gmail.com, ORCID ID:0000-0003-1486-1699.